

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-
Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

www.rijksoverheid.nl
www.facebook.com/minbzk
www.twitter.com/minbzk

Kenmerk
2017-000088146

Uw kenmerk

Datum 15 februari 2017
Betreft afspraken met gemeenten en Kiesraad over berekenen uitslag
komende verkiezing

Inleiding

In het Algemeen Overleg van 9 februari j.l. heb ik aangekondigd dat op 14 februari 2017 overleg zou plaatsvinden met enerzijds de Kiesraad en anderzijds de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) om tot afspraken te komen over de wijze waarop bij de komende verkiezing van de leden van de Tweede Kamer de uitslag moet worden berekend. Deze afspraken zijn nodig, omdat voor de vaststelling van de verkiezingsuitslag geen gebruik gemaakt kan worden van het programma OSV¹ dat bij vorige verkiezingen daarvoor is gebruikt. Met deze brief informeer ik uw Kamer, zoals toegezegd in het Algemeen Overleg, over de afspraken die gisteren zijn gemaakt.

Berekening uitslag transparant en controleerbaar

Over de wijze waarop de uitslag van de komende verkiezing tot stand komt mag geen enkele schaduw van twijfel hangen. Dat de uitslag van de verkiezing beïnvloed zou kunnen worden door hacken moet worden uitgesloten. Kiesraad, gemeenten en kabinet zijn het daarover eens. Bij het stemmen, bij het tellen van de stemmen door de stembureaus en bij het berekenen (in stappen) van de uitslag van de verkiezing is het papieren proces leidend.

Mijn besluit op 1 februari j.l. dat OSV bij de komende verkiezing voor de vaststelling van de uitslag niet gebruikt kan worden, heeft voor gemeenten, de hoofdstembureaus en de Kiesraad gevolgen, omdat er wijzigingen worden aangebracht in enkele processen. De gemeenten en de Kiesraad hebben nu meer werk aan het berekenen van de uitslag. Dat komt bovenop het werk dat moet

---

¹ OSV (Ondersteunende software verkiezingen) is een ICT-programma dat is ontwikkeld in opdracht van de Kiesraad

Datum

Kenmerk

2017-0000088146

worden verricht de verkiezing te organiseren en om de verkiezingsuitslag te bepalen. Ik heb daarom heel veel waardering voor de constructieve wijze waarop gemeenten en Kiesraad meewerken aan het opvangen van deze situatie en zich willen inzetten om dit alles in goede banen te leiden. Het ministerie van BZK zal, ik heb dat ook gezegd in het Algemeen Overleg van 9 februari jl, al het mogelijke doen om de gemeenten en de Kiesraad te ondersteunen.

Omdat het totaliseren van de uitkomst op gemeentelijk niveau en op kieskringniveau arbeidsintensiever wordt, willen de burgemeesters en het centraal stembureau gebruik maken van een telhulpmiddel, bijvoorbeeld een spreadsheet. Met de VNG, de NVVB en de Kiesraad is afgesproken dat de inzet van een dergelijk telhulpmiddel mogelijk is. Voor het gebruik daarvan wordt door de gemeenten een leidraad gemaakt waarin onder meer aandacht zal worden besteed aan het feit dat geen computers mogen worden gebruikt die verbinding hebben met het internet, maar ook aan het feit dat een vier ogen principe dient te worden toegepast voor verificatie en controle. Er wordt geen gebruik gemaakt van USB-sticks of andere digitale gegevensdragers om de optelresultaten over te brengen van de burgemeesters naar de hoofdstembureaus en van de hoofdstembureau naar het centraal stembureau, dat gebeurt (anders dan voorheen) uitsluitend op papier.

Het resultaat van het totaliseren van de uitkomst op gemeentelijk niveau is een papieren formulier², de zogenoemde N11-opgave. De burgemeester is verantwoordelijk voor het totaliseren en ook voor het vaststellen van de N11-opgave. Het N11-formulier alsmede de processen-verbaal van de stembureaus zijn in te zien³ bij de gemeente. Een ieder die dat wil kan dus nagaan of de op gemeentelijk niveau berekende uitslag juist is. Omdat zowel de input als output van deze optelling in te zien is, kan er dus geen ongemerkte hack plaatsvinden. Hetzelfde geldt voor de volgende stap, het totaliseren op het niveau van de kieskring. De hoofdstembureaus gebruiken de N11-opgaven van de burgemeesters om een proces-verbaal op te maken waarin de uitslag staat voor de kieskring. Het proces-verbaal van de hoofdstembureaus wordt op het internet openbaar gemaakt.⁴ Vervolgens berekent het centraal stembureau de verkiezingsuitslag op basis van de papieren processen-verbaal die zijn overgebracht door de hoofdstembureaus. Ook het proces-verbaal van het centraal stembureau wordt op het internet openbaar gemaakt.⁵

---

² Zie artikel N11 Kieswet

³ Artikel N12, lid 1 van de Kieswet regelt dat een afschriften van de processen-verbaal van de stembureaus en van de opgaven N11 ter inzage liggen in het gemeentehuis totdat over de toelating van de gekozenen is beslist.

⁴ Zie artikel O4 eerste lid van de Kieswet.

⁵ Zie artikel P23 van de Kieswet.

Datum

Kenmerk

2017-0000088146

Zodra de burgemeester de N11-opgave heeft vastgesteld en die samen met de originelen van de processen-verbaal van de stembureaus laat overbrengen naar het hoofdstembureau, zal via de gebruikelijke communicatiekanalen van de gemeente bekend worden gemaakt op welke dagen en tijdstippen afschriften van de N11-opgave en van de processen-verbaal kunnen worden ingezien. Die afspraak is met de VNG en de NVVB gemaakt. De processen-verbaal moeten ter inzage worden gelegd totdat de Tweede Kamer beslist over de toelating van de nieuwe leden. Drie maanden nadat over de toelating van de nieuwe leden is beslist moet de burgemeester, conform hetgeen in de Kieswet is bepaald, de processen-verbaal vernietigen.

Met deze afspraken hebben de VNG en de NVVB er vertrouwen in dat de hoofdstembureaus in de loop van vrijdag 17 maart 2017 de uitslag op kieskringniveau kunnen vaststellen, zodat de Kiesraad de uitslag kan gaan berekenen. De Kiesraad heeft mij medegedeeld dat de Raad op dinsdag 21 maart a.s. de zitting zal houden waarin de uitslag wordt bekendgemaakt. In 2010 is bij verkiezing van de leden van de Tweede Kamer ook de zitting op dinsdag (en niet op maandag) gehouden. Het verslag van de Kamercommissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven is toen de dag daarna, op woensdag 16 juni 2010, uitgebracht.

Bijeenkomsten met gemeenten

Op 22 februari a.s. vinden twee bijeenkomsten plaats waarin de gemaakte afspraken met medewerkers van de gemeenten zullen worden doorgesproken zodat duidelijk is welke werkwijze zal worden gevolgd. Ook de Kiesraad en de NVVB zullen aan de bijeenkomsten van 22 februari a.s. deelnemen.

Evaluatie

In mijn brief van 1 februari j.l. heb ik gesteld dat de komende verkiezing zal worden geëvalueerd. Daarmee wordt begonnen zodra de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer is gehouden. Het resultaat van deze evaluatie zal onder meer worden betrokken bij de verdere standpuntbepaling over de inzet van programmatuur voor het vaststellen van de uitslag van de verkiezingen.

Datum

Kenmerk

2017-0000088146

Afgesproken is dat in een aantal gemeenten zal worden geïnterviewd wat de werkbelasting voorheen was met gebruik van OSV. In die gemeenten zal ook worden vastgelegd hoe groot de werkbelasting is als OSV niet wordt gebruikt en de wijze waarop die werkbelasting is opgevangen. Aan de hand daarvan zal worden bepaald of het niet kunnen gebruiken van OSV aantoonbaar heeft geleid tot hogere kosten bij de gemeenten.

Stembiljet

In mijn brief van 13 januari j.l.⁶ is aangekondigd dat ik de Kies- en referendumregeling zou aanvullen met een modelstembiljet voor het geval bij de komende verkiezing meer dan 34 kolommen op het stembiljet nodig zouden zijn.

Het is echter niet nodig om een dergelijk model vast te stellen, nu inmiddels is gebleken dat niet meer dan 28 politieke groeperingen aan de verkiezing meedoen.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

dr. R.H.A. Plasterk

---

⁶ TK 2016-2017, 34 500-VII, nr. 41, p. 2